

Overdenking

Vorige week was de laatste ochtend van het zomerseizoen dat ik mijn baantjes kon trekken in het De Mirandabad, in het zuiden van Amsterdam. Als het weer en de tijd het enigszins toelaten lig ik zodra het mogelijk is tot zolang als het mogelijk is in het buitenbad. Bij voorkeur in de ochtend, zodat de hele dag daarna nog aan mijn voeten ligt. Elke ochtend fiets ik door de Maasstraat en zo kom ik ook langs de bloemenzaak Hugo's bloemen en planten. Daar stond het bord dat ook op de liturgie staat afgedrukt:

‘Wat zonlicht is voor bloemen, is een glimlach voor de mens’

Dat bord staat daar tussen al die vrolijke, fleurige bloemen en doet je eigenlijk als vanzelf glimlachen: Als je met frisse tegenzin er die anderhalve kilometer nog uit moet persen – dat zijn 30 baantjes, en ook als je na 20 baantjes het voor gezien houdt als het net wat minder gaat dan je had gehoopt. Het bord doet een appèl op je, het verlangt een reactie van je. De vraag is wat je ermee doet: verschijnt er een glimlach, stap je af en koop je bloemen, of fiets je stug door. Wat je ook doet, het is een reactie, of je dat nou wilt of niet.

In de opleiding zijn hele hordes theologen en filosofen voorbij gekomen, elk met een eigen visie op het leven. Soms positief, meestal wat tobberiger en een enkele keer luchthartig. Vooral de Franse exemplaren zijn soms onnavolgbaar. Het kost wat moeite om ze goed te begrijpen en met een beetje geluk te doorgronden. Sommige knappe koppen kunnen hun gedachten echter buitengewoon helder uitleggen, zo ook Jan de Keij in Trouw van een paar weken terug.

Hij legt Levinas uit, ook zo'n ingewikkelde Fransoos, die wel erg interessante dingen zegt over het appèl die de Ander – hij schrijft dat met een hoofdletter maar bedoelt daar niet een hogere kracht mee maar iedereen om je heen – op je doet. Dat appèl verlangt een reactie van je, hoe dan ook: alles wat je doet na zo'n appèl is een reactie. Hopelijk een goede, soms een verkeerde maar doorgaans een reactie met zowel goede als slechte mogelijke effecten. Je kent het wel: iemand zet in de stilte coupé zijn mobiele telefoon aan en begint er hard in te praten, of kijkt een filmpje waar iedereen van mee kan genieten. Om je heen kijken de andere reizigers elkaar geërgerd en verstoord aan. Wat doe jij?

Jezus loop door de straten van Jericho en ziet daar die jongeman Zacheüs in de boom hangen. Zacheüs wordt door de meeste mensen niet gewaardeerd, omdat hij hen geld afneemt en rijker is dan de anderen. Een mengeling van afgunst en woede, je kunt je er iets bij voorstellen. En juist die persoon wordt door die weldoener, die persoon waar iedereen vertrouwen in wil hebben uit de boom gevist. Juist bij die persoon wil Jezus in huis gaan en met zijn familie een maaltijd delen. Wederom voelen de anderen een mengeling van afgunst en woede, deze keer niet opgewekt door de tollenaar, maar door hem die ze als bevrijder willen zien.

Wat gebeurt hier? Door in de boom te klimmen doet Zacheüs een appèl op Jezus, de Ander. Jezus kan verschillende dingen doen, maar kiest ervoor om zichzelf bij hem thuis te nodigen. Die keuze van Jezus doet op haar beurt een appèl op Zacheüs én op de andere mensen. Zacheüs komt tot inkeer en geeft een deel van zijn rijkdom weg: zijn ogen zijn geopend. Maar de anderen reageren anders: Zij zijn verongelijkt. Of ook bij hen de ogen geopend worden vertelt het verhaal niet en of de weldoenerij wordt gewaardeerd ook niet. Dus vooralsnog houden we het maar even op de zure reactie van de omstanders.

We keren weer even terug naar het hier en nu van onze eigen levens. Naar wat er gebeurt als een Ander een appèl op jou doet. Hoe kijk je dan naar jezelf, dat is de vraag. Laten we maar eens een rondje bekentenissen doen. Ik doe mee en ik ga je niet bevragen, dus voel je niet bezwaard. Je mag ook gewoon blijven zitten, dus het valt allemaal reuze mee. We doen het in drie rondes, gewoon door je liturgie omhoog te houden:

1. Voel je je wel eens als Zacheüs: je probeert gezien te worden, een appèl op een ander te doen. Wie ervaart dat wel eens? Word je ook altijd gehoord of gezien?
2. Voel je je wel eens als Jezus: je handelt! Altijd tevreden over het effect? Of ook wel eens niet?
3. Voel je je wel eens als een omstander: Voel je wel eens enige afgunst ten opzichte van een ander? Is dat altijd terecht?

Daar zitten we dan... We komen dus allemaal wel eens voor in een dergelijk verhaal als Zacheüs in de boom, Jezus die voorbij hem daar ziet hangen en de omstanders die eromheen staan. Levinas zegt dat we doorgaans geneigd zijn om het goede te doen, om compassie te tonen en op grond daarvan te handelen.

De interessante vraag is: wanneer is iets doen het goede? Juist Zacheüs uit de boom plukken en bij hem aan tafel gaan is in het christelijke paradigma het goede, maar die omstanders, die vinden het maar niks. Mediterrane bootvluchtelingen opnemen is het menselijke, compassievolle om te doen, maar Willem en Fatima wachten ook al heel lang op een sociale huurwoning om er met hun gezin te gaan wonen. Minder vliegen is heel compassievol voor het milieu, maar bijna 100.000 mensen en hun gezinnen in deze regio zijn afhankelijk van de luchtvaart. En dit zijn dan nog maar de minst gecompliceerde ethische tegenstrijdigheden die te bedenken zijn, veel dingen zijn vele malen complexer dan dit.

Wat nu? Moeten we dan maar elke boom waarin een Zacheüs bungelt die enthousiast onze aandacht opeist voorbij lopen? Allerm minst! Ik denk ook dat we het niet eens zouden kunnen. Ik moet altijd een beetje glimlachen bij die portretten die wel eens op TV of sociale media die geschilderd worden van mensen die stemmen op partijen die immigratie willen stoppen en vervolgens wel het nieuwkomersgezin aan het einde van de straat met van alles en nog wat helpen: Nee, om hen gaat het niet, zij zijn gevlucht en hebben hulp nodig!

Dan kan je als de omstanders daar onder die boom met Zacheüs erin roepen dat dat hypocriet is, maar ik zie denk ik toch iets anders: op de schaal van de menselijke maat is compassie onontkoombaar en volstrekt logisch. Dat moeten we niet zuur bestempelen als verkeerd of iets dergelijks, we moeten blij zijn dat het bestaat! Compassie is veel omvangrijker vertegenwoordigd dan we wel eens willen geloven. Hij wordt opgeroepen door de persoonlijke, menselijke oogopslag,

waarmee een appèl op je wordt gedaan, van mens tot mens. Door een Ander die je misschien niet eens kent.

Dat brengt me op een aspect dat ik pas later in het verhaal van Zacheüs zag. Zacheüs klimt in een boom. Hij eigent zich niet een balkon van een ander toe, wat hij als tollenaar best had kunnen doen, of iemands dak. Nee, hij kiest een boom. Daarmee wordt hij als het ware fruit. Fruit is er niet meer zomaar in een boom, het groeit, het ontwikkelt zich. Dat zelfde geldt voor Zacheüs: hij klimt in die boom om Jezus te zien, maar hij is nog niet 'rijp' zoals hij daar hangt. Dat komt pas als Jezus hem figuurlijk uit de boom 'plukt'. Pas dan vindt zijn rijping, zijn besef plaats. Ook Jezus heeft daarmee een appèl op hem gedaan. Daar moet en gaat hij mee aan de gang.

Ook wij kunnen zomaar uit een boom geplukt worden. Een appèl kan overal op je gedaan worden, door een blik van iemand, door een gebeurtenis, of zomaar gewoon met een tekst op een bord, ergens tussen de bloemen van een bloemenkraam. In die bloemenkraam op weg naar het zwembad gaat het appèl niet over heel serieuze dingen, maar wel over iets moois. Het appèl om eens wat vaker te glimlachen en daarmee een verschil te maken.

Daar zit natuurlijk een beetje een risico aan, want glimlachen doe je tegen anderen, waardoor je hen vaker in de ogen zult kijken, voor je het weet word jij geplukt en moet je dus wat doen.

Maar het lijkt mij meer dan de moeite waard: Jezelf eens wat vaker laten plukken zoals Zacheüs en eens wat vaker een ander plukken zoals Jezus dat deed. De aanzet is misschien de glimlach, misschien wel het meest effectieve medicijn tegen die passieve zichzelf gepasseerd voelende zure omstanders die overal van alles van vinden maar er verder niet veel aan willen doen. De kunst is om aan hen eveneens een glimlach te ontlokken. De omstanders buiten ons, en de omstander diep in onszelf. Laten we glimlachen, de Ander zien en daarmee een verschil te maken.

Amen

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeiden.nl
info@ekklesialeiden.nl